

Методичний коментар до уроків за підручником “Мистецтво”

Інтеграція всіх видів мистецтва

Підручник “Мистецтво” побудований на основі STREAM-технології. Це інноваційна освітня технологія, де вивчення природничих наук, технологій, конструювання й математики гармонійно поєднується з мистецтвом і роботою над змістом текстів. **Міжпредметна інтеграція** пронизує всі форми роботи з дітьми за STREAM-технологією.

Ми маємо допомогти дитині задіяти для пізнання світу відчуття та почуття, щоб вона могла якомога виразніше побачити об’єкти та явища навколишнього світу. Щоб дитина, відчуваючи — міркувала й діяла, споглядаючи — розуміла, милувалася й не шкодила. Адже дитина живе у світі емоцій, тому й пізнання світу через емоції для неї є природним.

Вразити, здивувати дитину — означає дати поштовх до поглибленого вивчення об’єкта, знов-таки, через емоції. Наша мета полягає не тільки в тому, щоб діти запам’ятовували твори та прізвища митців, вивчали тонкощі технік. Наша **мета** також навчати дітей відчувати мистецтво, порівнювати та обговорювати образи, створювати власні, мислити через образи, використовувати образне мислення й творчу уяву для пошуку нових знань, моделювання та прогнозування подій. Ми маємо зробити так, щоб діти полюбили й розуміли мистецтво, і тоді вони вже із зовсім іншим настроєм вивчатимуть технології, які застосовують митці.

Саме тому на уроках мистецтва діти зіставляють твори живопису й музику, малюють музику й під музику інтонують або наспівують з різним інтонаціями, вигадують мелодії, показують рухами образи, які створив композитор, інсценують, імпровізують тощо.

У підручнику достатньо уваги приділено роботі з формування вокально-слухових умінь. Для цього автори виокремлюють два умовних блоки. У першому зосереджується увага на формуванні музичного слуху (звуквисотного, гармонічного, мелодичного, тембрового й динамічного) та вокально-слухових навичок, що передбачає активне використання вправ на розвиток чистоти інтонування під час співу; формування здатності розрізняти висоту, тембр, динаміку й тривалість музичних звуків та координації між слухом і голосом; швидке запам’ятовування мелодій та їх відтворення.

У другому блоці варто спрямувати роботу на розвиток звуковимови, починаючи з формування можливостей демонструвати плавність, наспівність або речитативність під час співу; розвивати правильність дихання; пильнувати за чіткістю дикції, рухливістю артикуляційного апарату (губ, язика, піднебіння, нижньої щелепи), добиватися чіткого звучання голосних і приголосних звуків, м’якого закінчення музичних фраз тощо.

Різні джерела інформації можуть допомогти дитині відкрити різні грані явища або об’єкта. І тільки **порівняння і взаємодоповнення інформації створить цілісну картину**. Тож дитина має вчитися аналізувати відчуте, розрізняти об’єктивне і суб’єктивне, критично ставитися до відчутого, використовувати набуті вміння для здобуття нових знань.

Активізувати пізнавальний розвиток дитини, навчити її дивитися й бачити, слухати й чути, спостерігати й відчувати світ навколо, помічати зміни в ньому і знаходити їх причини допоможуть **відкриті запитання** (на які немає і не може бути єдиної правильної відповіді). Такі запитання спонукають до міркування, висування власних ідей, пошуку нестандартних шляхів розв’язування, аналізування і, зрештою, критичного ставлення до отриманих результатів.

Засоби живопису, музики, танець можуть допомогти дітям побачити навколишній світ в усій його красі та багатогранності. Саме засоби мистецтва показують дітям, яким різним може бути світ довкола, усі яскраві барви та неповторні поєднання різних природних явищ. Звуки й барви гармонійно доповнюють словесний опис, і ми маємо можливість побачити світ “очима” художників, музикантів, архітекторів і додати свої враження.

Досліджуємо

Використовуємо **дослідницьке навчання** — вводимо дітей у ситуацію, показуємо проблему, аналізуємо, намагаємося її розв’язати, даємо нові знання, узагальнюємо нові поняття.

Тоді діти розуміють, навіщо потрібні знання, як їх використовувати надалі.

На уроках використовуємо і відповідні форми роботи — досліді, імпрровізації, самостійний пошук інформації, робота з хмарами слів тощо.

Імпровізуємо

У підручнику багато уваги приділено формам роботи, де треба імпровізувати. Така діяльність не лише зацікавлює дітей, а й навчає брати на себе відповідальність за власні дії, швидко орієнтуватися в ситуації, вигадувати, як реагувати на зміни в ній, діяти нестандартно, не лякатися змін. Такі вміння стануть у пригоді завжди — у повсякденному житті та професійному, незалежно від обраної галузі діяльності. **Уміння імпровізувати необхідне творчим людям, а не просто виконавцям.**

Кожний урок пропонуємо починати з **привітання-імпровізації**. Це допомагає налаштуватися на урок, закріпити матеріал, показати дітям, що їм до снаги творчі завдання, які зазвичай виконують артисти й музиканти.

Виконуючи такі завдання, діти стають упевненішими у власних силах. **Головне** — спокійно ставитися до їхніх експериментів, спонукати їх діяти розкуто, допомагати долати страх перед виступами.

Музична логоритміка як методичний інструментарій навчання

Чи помічали ви, що під час слухання музичного твору людина робить рухи головою, руками, ногами, що відповідають його ритму. І вже давно відомо про феномен синхронізації серцевого ритму з ритмом музики. А формування ритмічних рухів і ритмічно-мовно-рухових навичок має найбільший вплив на правильну звуковимову! Гра і рух є важливими компонентами нашої життєдіяльності. Музична логоритміка — це система фізичних вправ, побудована на зв’язку слова, рухів, музики, нерозривно пов’язана з музично-ритмічним розвитком.

Музична логоритміка — це одночасне виховання, навчання, своєрідна музикотерапія на основі використання слова (пісні), музики й рухів і потужний засіб виправлення мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. Це комплексна методика, що містить засоби логопедичного, музично-ритмічного й фізичного виховання.

Зміст усіх занять має бути максимально наближеним до інтересів вікової групи, враховувати особистий досвід дітей та особливості сприймання. Що стосується проблеми формування умінь і навичок, то тут має діяти метод випереджувального навчання. Він

полягає в тому, що педагогічний процес, спрямований на опанування дітьми навичок виконання того чи іншого навчального завдання, починається заздалегідь.

Що інтенсивніший і різноманітніший потік інформації надходить у мозок дитини, то швидше відбувається функціональне й анатомічне дозрівання її центральної нервової системи. Тож доцільним є застосування вправ на диференціацію різних звуків, звуконаслідування, повторення жартівливих чистомовок, повторення і правильне вимовляння складних слів, відгадування загадок, спів, вимовляння або приспівування скоромовок і, звичайно, музично-ритмічні ігри, таночки тощо.

Варто пам'ятати, що крім традиційних видів музичної діяльності, дітям дуже подобається слухати музичні казки, дитячі пісні, переглядати мультфільми. А ще діти люблять цікаві бесіди на різні теми із використанням ілюстрацій. Особливе значення має виразність та емоційність мовлення вчителя, його щире бажання викликати справжній інтерес кожної дитини до художніх творів і музичних занять. Отже, формування музичних здібностей дітей багато в чому залежить від особистості вчителя, його вміння використовувати силу педагогічного впливу, обирати доступні форми спілкування, уміння "бути поруч", бути фасилітатором (від лат. *facilitate* — полегшувати) — не втручатися, не вчити, не наставляти, а йти за учнями з бажанням зацікавити їх навчальним матеріалом, зокрема й зразками фольклорної музики.

Особливість пропонованої методики з використанням музичної логоритміки, її новизна полягає в тому, що в процесі роботи з дітьми молодшого шкільного віку педагогічна діяльність набуває максимальної суб'єкт-суб'єктної спрямованості. Вона реалізується не лише у ставленні педагога до учня, як рівноправного учасника музичної діяльності, а й у тому, що діти разом з учителем беруть активну участь у всіх етапах створення і реалізації нової методики, стають її співавторами, співтворцями.

Основним завданням цілеспрямованої взаємодії вчителя й учнів є накопичення емоційних вражень, що може стати основою плідної співпраці, вільного спілкування учнів з учителем та однолітками. Метою має стати прищеплення дітям інтересу до мистецьких творів, а також до українського дитячого музичного фольклору.

Нове та зміни

Цей рік у певному сенсі підсумковий, адже діти завершують навчання у початковій школі, тож ми спираємося на знання 1-3 класів і йдемо вперед.

Ставимо акцент на такі форми роботи, як запис ритму нотами, ускладнення ритму (пунктирний ритм, ноти з крапкою тощо), вправи на відчуття музики "Я — диригент", вибір музичного інструмента для виконання ритму, порівняння картин художників за стилем, виокремлення стилю художника (поки що на рівні відчуття) та впізнавання творів митців за стилем, експерименти з різним приладдям для малювання, самостійний вибір приладдя, створення ескізів як місця для експериментів (ці теми повністю розкрито в [зошиті-альбомі "Мистецтво"](#) для 4 класу).

Ритмики вже багато чого навчили дітей, тож переходимо від запису ритму ритмиками до запису нотами з відповідними тривалостями. Це крок уперед, але він не має бути складним: музичні рівності допомогли дітям засвоїти співвідношення між тривалостями нот, а різноманітні вправи на відчуття ритму допоможуть почути ритм, записати і перевірити правильність нотного запису.

Набувають більшої ваги такі форми роботи, як розповідь про твори мистецтва з опорою на хмари слів (див. форзаці підручника), програвання простих мелодій, дослідження мелодій (розмір, ритм, тривалості нот, порівняння тактів тощо).

Розповідаючи про твори мистецтва, діти акцентують увагу на тому, що їх вразило, здивувало, що було для них новим, на особливостях твору, відмінностях від інших. Також варто спонукати дітей будувати розповідь так, щоб ненав'язливо рекомендувати його іншим.

Хмара слів

Хмара слів — водночас і яскрава заплутана картинка, яка дивує дітей і пробуджує їхній інтерес, і дидактичний матеріал, який допомагає розширити активний словник, зацікавити пошуком і поясненням нових слів. Це наочний сучасний спосіб подання інформації, а також цікавий спосіб класифікації понять, унаочнення асоціативних зв'язків.

Робота з хмарами слів може бути багатогранною та різноплановою. Вона буде доречною і **на початку вивчення теми**, коли треба занурити в неї дітей, активізувати їхні знання, разом пригадати, що вони вже знають, і **під час підбиття підсумку** для закріплення нових понять, уточнення знань, узагальнення вивченого.

Наведемо форми роботи з хмарою слів, які варто використовувати. Можна запропонувати дітям протягом вивчення теми створювати власну хмару слів (малюнок чи колаж), а наприкінці тижня порівняти та обговорити їх. Можна створювати окрему хмару слів — що вразило, здивувало, сподобалося, про що хочеться дізнатися більше.

- Роздивіться хмару слів і знайдіть знайомі слова.
- Чи можете зрозуміти, що означають інші слова. *(Діти висловлюють здогадки, а протягом вивчення теми уточнюють інформацію.)*
- Намалюйте до всіх слів із хмари зображення, які допоможуть їх швидко пригадати.
- Що об'єднує зібрані у хмарі слова?
- Закрийте хмару слів і спробуйте пригадати всі слова. Хто пригадав більше?
- А тепер дивіться на свої малюнки до всіх слів із хмари та називайте їх. Чи всі зображення вдалі? Чому? Як покращити їх?
- Чим відрізняється вигляд слів у хмарі?
- Які слова написані більшими літерами, а які — меншими? Як ви думаєте, чому?
- Чи можете ви додати слова до хмари? Які саме? Якими літерами — великими чи маленькими — ви їх напишете? Чому?
- Роздивіться малюнки у хмарі. Яким малюнкам які слова відповідають? Напишіть їх.
- Складіть із друзями / подругами хмару слів і малюнків за темою. Як ви її назвете?
- Порівняйте хмари слів.
- Чи будуть там слова, яких немає у цій хмарі? У кого таких слів буде найбільше?
- Які слова у хмарах повторюються частіше? Які трапляються лише у кількох хмарах? Які є тільки в одній?
- Складіть за хмарою слів діаграму. Яку інформацію вона може містити? Придумайте цікаві запитання до неї.
- Що треба зробити, аби слово на зображенні впадало в око?
- Чому таке зображення називають хмарою слів?
- Чи сподобалася вам хмара слів і завдання до неї? Чим саме?

Орієнтуємося на особливості сприйняття кожної дитини

У музиці немає чітких образів, як на картинах, тому для дітей з різними типами сприйняття інформації **важливо використовувати асоціації**, навіяні різними видами мистецтва. Наприклад, можна запропонувати намалювати музичний настрій — мінор чи мажор, або ж показати його рухами — у танці чи пантомімі.

Адже одним дітям легше висловлюватися словами, для інших важливіший колір, хтось найкраще сприймає і подає інформацію у схемах і таблицях, стихія четвертих — звук і музика, а ще для когось важливий рух.

Майте на увазі, що насправді дуже важко зустріти дитину, яка належить тільки до того чи іншого типу. Йдеться лише про те, який канал сприйняття й вираження є для неї основним, визначальним.

Особливості організації уроків

Не забувайте, що курс “Мистецтво” інтегрований, а це означає, що на кожному уроці можуть бути елементи різних видів мистецтва. Тож **кожний урок — інтегрований**.

Сміливо використовуйте на уроках елементи різних видів мистецтва. Орієнтуйтеся на ваших учнів, на їхні інтереси, обізнаність, особливості сприйняття інформації. Малюйте образи, навіяні музикою, співайте, імпровізуйте, рухайтесь під музику, продовжуйте дію на картині, інсценізуйте, вигадуйте комікси-пояснення тощо.

Останні два уроки кожної теми — подвійні, тобто мають спільні назву й сюжет. Тому не варто чітко розмежовувати музичну та образотворчу діяльності. Побудуйте їх відповідно до того, як розвиватиметься ваша робота з дітьми.

Зараз ставиться акцент на творчу роботу, виявлення та розвиток обдарувань дітей, тому під час різних уроків спонукаємо учнів до імпровізації, створення невеличких римівок, наспівування, вигадування мелодій, застосування незвичайних технік живопису, фантазійного малювання, роботи над проектами тощо.

Спонукайте дітей створювати колекції творів, що сподобалися, — вернісажі картин (їх можна використовувати у повсякденні, наприклад, як фонові світлини на смартфоні), плейлисти тощо.